

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2025-yil 1-son

VOLUME 5 / ISSUE 1 / 2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.1.

Crossref
Content
Registration

ISSN: 2181-1938

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence

MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT YURIDIK UNIVERSITETI

“Jurisprudensiya” – “Юриспруденция” – “Jurisprudence” huquqiy ilmiy-amaliy jurnali O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2020-yil 22-dekabrda 1140-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro‘yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko‘paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr bo‘yicha mas’ul:

O. Choriyev

Muharrirlar:

Sh. Jahonov, Y. Yarmolik, E. Mustafayev, K. Abduvaliyeva, Y. Mahmudov, M. Sharifova, Sh. Beknazarova

Musahhih:

S. Rasulova

Texnik muharrir:

U. Sapayev

Dizayner:

D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko‘chasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Veb-sayt: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1387

Tasdiqnom

№ 174625, 29.11.2023-y.

Jurnal 17.02.2024-yilda
bosmaxonaga topshirildi.
Qog‘oz bichimi: A4.
Shartli bosma tabog‘i: 15,8
Adadi: 100. Buyurtma: № 52.

TDYU bosmaxonasida chop etildi.
Bosmaxona manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko‘chasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

BOSH MUHARRIR

B. Xodjayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARI

J. Allayorov – Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy boshqarmasi boshlig‘i, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

MAS’UL MUHARRIR

N. Ramazonov – Toshkent davlat yuridik universiteti O‘zbek tili va adabiyoti kafedrasini mudiri, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

TAHRIR HAY’ATI A’ZOLARI

J. Blum – Boston kolleji Huquq maktabi professori, huquq doktori (Boston, AQSh)

M. Vishovatiy – Gdansk universiteti professori (Gdansk, Polsha)

A. Hoshimxonov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

M. Axmedshayeva – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

X. Xayitov – O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

I. To‘raboyev – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti v.b., yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

S. Xolboyev – O‘zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi dotsenti, yuridik fanlar nomzodi (Toshkent, O‘zbekiston)

N. Raxmonkulova – Jahon iqtisodiyoti va diplomatiyasi universiteti dotsenti, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

Z. Esanova – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

J. Ne‘matov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

M. Kurbanov – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

R. Kuchkarov – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti v.b., filologiya fanlari nomzodi (Toshkent, O‘zbekiston)

УЧРЕДИТЕЛЬ: **ТАШКЕНТСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ**

Правовой научно-практический журнал «Юриспруденция» – «Yurisprudensiya» – «Jurisprudence» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 22 декабря 2020 года с удостоверением № 1140.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:
О. Чориев

Редакторы:
Ш. Жахонов, Е. Ярмолик, Э. Мустафаев, К. Абдувалиева, Й. Махмудов, М. Шарифова, Ш. Бекназарова

Корректор:
С. Расулова

Технический редактор:
У. Сапаев

Дизайнер:
Д. Ражапов

Адрес редакции:
100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.
Тел.: (0371) 233-66-36 (1169)

Веб-сайт: jurisprudence.tsul.uz
E-mail: lawjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1387

Свидетельство
от 29.11.2023 № 174625.

Журнал передан в типографию
17.02.2024.

Формат бумаги: А4.
Усл. п. л. 15,8. Тираж: 100 экз.
Номер заказа: 52.

Отпечатано в типографии
Ташкентского государственного
юридического университета.
100047, г. Ташкент, ул. Сайилгох, дом 37.

© Ташкентский государственный
юридический университет

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Б. Ходжаев – доктор юридических наук, профессор, проректор по научной работе и инновациям Ташкентского государственного юридического университета

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

Ж. Аллаёров – доктор философии по юридическим наукам, доцент, начальник управления по науке Ташкентского государственного юридического университета

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

Н. Рамазонов – доктор философии по филологическим наукам, доцент, заведующий кафедрой узбекского языка и литературы Ташкентского государственного юридического университета

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

Дж. Блум – доктор права, профессор Школы права колледжа Бостона (Бостон, США)

М. Вишоватый – профессор Гданьского университета (Гданьск, Польша)

А. Хошимхонов – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

М. Ахмедшаева – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Х. Хаитов – доктор юридических наук, профессор Академии государственного управления при Президенте Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

И. Турабоев – доктор философии по юридическим наукам, и.о. доцента Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

С. Холбоев – кандидат юридических наук, доцент Высшей школы судей при Высшем судейском совете Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

Н. Рахмонкулова – доктор юридических наук, доцент Университета мировой экономики и дипломатии (Ташкент, Узбекистан)

З. Эсанова – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Ж. Нематов – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

М. Курбанов – доктор философии по юридическим наукам, доцент (Ташкент, Узбекистан)

Р. Кучкаров – кандидат филологических наук, и.о. доцента Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

**FOUNDER: TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF LAW**

“Yurisprudensiya” – “Юриспруденция” – “Jurisprudence” legal scientific and practical journal was registered by the Press and Information Agency of Uzbekistan on December 22, 2020 with certificate No. 1140.

The journal is included in the list of journals of the Higher Attestation Commission under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan.

Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of journal materials are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:

O. Choriev

Editors:

Sh. Jakhonov, Y. Yarmolik, E. Mustafaev,
K. Abduvalieva, Y. Makhmudov,
M. Sharifova, Sh. Beknazarova

Proofreader:

S. Rasulova

Technical editor:

U. Sapaev

Designer:

D. Rajapov

Editorial office address::

100047. Tashkent city,
Sayilgokh street, 35.
Phone: (0371) 233-66-36 (1169)

Website: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Subscription index: 1387.

Certificate

№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the Printing house on 17.02.2024.

Paper size: A4.

Cond.p.f: 15,8.

Units: 100. Order: № 52.

Published in the Printing house of
Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city, Sayilgokh street, 37.

© Tashkent State University of Law

CHIEF EDITOR

B. Xodjaev – Deputy Rector for Scientific Affairs and Innovations of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

DEPUTY EDITOR

J. Allayorov – Head of the Scientific Department of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law, Associate Professor

EXECUTIVE EDITOR

N. Ramazonov – Head of the Department of Uzbek Language and Literature of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD

J. Blum – Professor of Law School of Boston College, Doctor of Law (Boston, USA)

M. Vishovatiy – Professor of the University of Gdańsk (Gdansk, Poland)

A. Khoshimxonov – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

M. Axmedshaeva – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

X. Xayitov – Professor of the Academy of Public Administration under the President of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

I. Turaboev – Acting Associate Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law (Tashkent, Uzbekistan)

S. Xolboev – Associate Professor of the Supreme School of Judges under the Supreme Judicial Council of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Legal Sciences (Tashkent, Uzbekistan)

N. Raxmonkulova – Associate Professor of the University of World Economy and Diplomacy, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

Z. Esanova – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

J. Ne'matov – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

M. Kurbanov – Associate Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law (Tashkent, Uzbekistan)

R. Kuchkarov – Acting Associate Professor of Tashkent State University of Law, Candidate of Philological Sciences (Tashkent, Uzbekistan)

MUNDARIJA

12.00.01 – DAVLAT VA HUQUQ NAZARIYASI VA TARIXI. HUQUQIY TA'LIMOTLAR TARIXI

- 8 **AXMEDSHAYEVA MAVLYUDA AXATOVNA**
Yurislingvistika va normativ-huquqiy hujjatlar loyihalarini lingvistik ekspertizadan o'tkazish:
ayrim nazariy-huquqiy masalalar
- 17 **SODIKOV AKMAL SHAVKAT O'G'LI**
Norma ijodkorligini axborot bilan ta'minlash: huquqiy munosabat va vositalar tahlili

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI. XALQARO XUSUSIY HUQUQ

- 30 **ISANOV XOLMUROD RUZIYEVICH**
Sun'iy intellekt tizimlari oshiqcha xavf manbayi sifatida: fors-major holati

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI. JINOYAT-IJROIYA HUQUQI

- 38 **JUMANAZAROVA MARJONA BOTIR QIZI**
Oxirgi zarurat holatida yetkazilishiga yo'l qo'yilgan zararining chegarasini aniqlash muammolari

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI. KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA SUD EKSPERTIZASI

- 51 **XUDAYBERGENOV BAXRAM KUANISHBAEVICH, HABIBULLAYEV DALERBEK BAXTIYOR O'G'LI**
Shaxsni tutqunlikka olish bilan bog'liq jinoyatlarni tergov qilish: xorij tajribasi
- 63 **BARAKAYEV LAZIZJON OTAQULOVICH**
Iqtisodiy ekspertizalarni tayinlash va o'tkazish bilan bog'liq muammolar tahlili
- 75 **MAMADALIYEV O'TKIR ABDUG'AFFAROVICH**
Jinoyat ishini sudda ko'rish uchun tayyorlash bosqichida protsessual xatolarni bartaraf qilish imkoniyatlari

12.00.12 – KORRUPSIYA MUAMMOLARI

- 86 **KUDRATOV MANUCHEHR, NOROV ILXOM IBROXIMOVICH**
Markaziy Osiyoning ayrim davlatlarida korrupsiyaga qarshi choralar: qiyosiy tahlil
- 95 **MELIYEV XUDOYOR XURRAMOVICH**
Korrupsiyaning oldini olishda ma'lumotlarning taqsimlangan reyestri (blokcheyn) texnologiyasi ahamiyati
- 102 **SAFAROV TEMUR UKTAMOVICH**
Davlat organlarida korrupsiyani aralash idoraviy nazorat qilish

12.00.15 – KRIMINOLOGIYA

- 114 **KASIMOV NODIRJON SODIKJONOVICH**
Qasddan odam o'ldirish jinoyatining viktimologik oldini olishda ayrim xorijiy davlatlar tajribasi tahlili

13.00.02 – TA'LIM VA TARBIYA NAZARIYASI VA METODIKASI (SOHALAR BO'YICHA)

- 121 **GULYAMOVA GULNORA YAKUBOVNA**
Yuridik terminologiyada leksik qatlamlarning qaror topishi
- 129 **ZIYAMUXAMEDOVA SHAHNOZA TOLKUNOVNA**
O'zbekistonning yangi Konstitutsiyasida qo'llangan *-lan, -lash, -lat, -lantir, -lashtir* affikslerini yuridik ta'limda o'rganish bo'yicha mulohazalar

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.01 – ТЕОРИЯ И ИСТОРИЯ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА. ИСТОРИЯ ПРАВОВЫХ УЧЕНИЙ

- 8 **АХМЕДШАЕВА МАВЛЮДА АХАТОВНА**
Юрислингвистика и проведение лингвистической экспертизы проектов нормативно-правовых актов: некоторые теоретико-правовые вопросы
- 17 **СОДИКОВ АКМАЛ ШАВКАТ УГЛИ**
Информационное обеспечение нормотворчества: анализ правовых отношений и средств

12.00.03 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО. СЕМЕЙНОЕ ПРАВО. МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

- 30 **ИСАНОВ ХОЛМУРОД РУЗИЕВИЧ**
Системы искусственного интеллекта как источник повышенной опасности: форс-мажорные обстоятельства

12.00.08 – УГОЛОВНОЕ ПРАВО. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

- 38 **ЖУМАНАЗАРОВА МАРЖОНА БОТИР КИЗИ**
Проблемы определения пределов допустимого вреда в состоянии крайней необходимости

12.00.09 – УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС. КРИМИНАЛИСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЕ ПРАВО И СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА

- 51 **ХУДАЙБЕРГЕНОВ БАХРАМ КУАНЫШБАЕВИЧ, ХАБИБУЛЛАЕВ ДАЛЕРБЕК БАХТИЁР УГЛИ**
Расследование преступлений, связанных с захватом заложников: зарубежный опыт
- 51 **БАРАКАЕВ ЛАЗИЗЖОН ОТАКУЛОВИЧ**
Анализ проблем назначения и проведения экономических экспертиз
- 75 **МАМАДАЛИЕВ УТКИР АБДУГАФАРОВИЧ**
Возможности устранения процессуальных ошибок на этапе подготовки уголовного дела к судебному разбирательству

12.00.12 – ПРОБЛЕМЫ КОРРУПЦИИ

- 86 **КУДРАТОВ МАНУЧЕХР, НОРОВ ИЛЬХОМ ИБРОХИМОВИЧ**
Антикоррупционные меры в ряде стран Центральной Азии: сравнительный анализ
- 95 **МЕЛИЕВ ХУДОЁР ХУРРАМОВИЧ**
Значение технологии распределённого реестра данных (блокчейна) в предотвращении коррупции
- 102 **САФАРОВ ТЕМУР УКТАМОВИЧ**
Смешанный ведомственный контроль коррупции в государственных органах

12.00.15 – КРИМИНОЛОГИЯ

- 114 **КАСИМОВ НОДИРЖОН СОДИКЖОНОВИЧ**
Анализ опыта некоторых зарубежных стран в виктимологической профилактике преступлений умышленного убийства

13.00.02 – ТЕОРИЯ И МЕТОДИКА ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ (ПО ОТРАСЛЯМ)

- 121 **ГУЛЯМОВА ГУЛЬНОРА ЯКУБОВНА**
Создание лексических пластов в юридической терминологии
- 129 **ЗИЯМУХАМЕДОВА ШАХНОЗА ТОЛКУНОВНА**
Размышления об изучении аффиксов *-lan*, *-lash*, *-lat*, *-lantir*, *-lashtir* в юридическом образовании на примере новой Конституции Узбекистана

CONTENTS

12.00.01 – THEORY AND HISTORY OF STATE AND LAW. HISTORY OF LEGAL DOCTRINES

- 8 **AKHMEDSHAEVA MAVLYUDA AKHATOVNA**
Legal linguistics and linguistic expertise of draft normative legal documents: some theoretical and legal issues
- 17 **SODIKOV AKMAL SHAVKAT UGLI**
Informational support for rulemaking: analysis of legal relations and means

12.00.03 – CIVIL LAW. BUSINESS LAW. FAMILY LAW. INTERNATIONAL PRIVATE LAW

- 30 **ISANOV KHOLMUROD RUZIYEVICH**
Artificial intelligence systems as a source of excessive risk: force majeure situation

12.00.08 – CRIMINAL LAW. CRIMINAL-EXECUTIVE LAW

- 38 **JUMANAZAROVA MARJONA BOTIR KIZI**
Problems of determining the limits of damage permitted in the case of extreme necessity

12.00.09 – CRIMINAL PROCEEDINGS. FORENSICS, INVESTIGATIVE LAW AND FORENSIC EXPERTISE

- 51 **KHUDAYBERGENOV BAKHRAM KUANISHBAEVICH, HABIBULLAYEV DALERBEK BAKHTIYOR UGLI**
Investigation of crimes related to hostage-taking: foreign experience
- 63 **BARAKAEV LAZIZJON OTAKULOVICH**
Analysis of problems related to appointment and conduct of economic expertise
- 75 **MAMADALIEV UTKIR ABDUGAFFAROVICH**
Opportunities for eliminating procedural errors during the preparatory stage of criminal case trials

12.00.12 – CORRUPTION PROBLEMS

- 86 **KUDRATOV MANUCHEHR, NOROV ILKHOM IBROKHIMOVICH**
Anti-corruption measures in several Central Asian countries: comparative analysis
- 95 **MELIEV KHUDOYOR KHURRAMOVICH**
The significance of distributed data register (blockchain) technology in preventing corruption
- 102 **SAFAROV TEMUR UKTAMOVICH**
Mixed departmental control of corruption in state bodies

12.00.15 – CRIMINOLOGY

- 114 **KASIMOV NODIRJON SODIKJONOVICH**
Analysis of the experience of some foreign countries in victimological prevention of predmitted killing

13.00.02 – THEORY AND METHODOLOGY OF EDUCATION AND UPBRINGING (BY FIELDS)

- 121 **GULYAMOVA GULNORA YAKUBOVNA**
Creation of lexical layers in legal terminology
- 129 **ZIYAMUKHAMEDOVA SHAHNOZA TOLKUNOVNA**
Considerations on the study of the affixes *-lan*, *-lash*, *-lat*, *-lantir*, *-lashtir* used in the new Constitution of Uzbekistan in legal education

Kelib tushgan / Получено / Received: 06.01.2025
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 28.01.2025
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 17.02.2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.1./KHCQ9011
UDC: 34.01:004(045)(575.1)

NORMA IJODKORLIGINI AXBOROT BILAN TA'MINLASH: HUQUQIY MUNOSABAT VA VOSITALAR TAHLILI

Sodikov Akmal Shavkat o'g'li,
Toshkent davlat yuridik universiteti
Davlat va huquq nazariyasi kafedrası
dotsenti, y.f.f.d. (PhD)
ORCID: 0000-0001-6453-1327
e-mail: akmalsodikov81@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada milliy norma ijodkorligini axborot bilan ta'minlashga doir huquqiy munosabatlar va vositalar tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi norma ijodkorligi huquqiy munosabatlari va vositalarini tadqiq etish orqali O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi va huquqni qo'llash amaliyotini takomillashtirishga doir takliflar, tavsiyalar va xulosalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot predmetini O'zbekiston Respublikasida norma ijodkorligiga oid normativ-huquqiy hujjatlar, huquqni qo'llash amaliyoti, ilmiy-nazariy yondashuvlar hamda huquqiy kategoriyalar tashkil etadi. Tadqiqotda tarixiy, tizimli-tuzilmaviy, mantiqiy, induksiya, deduksiya, qiyosiy-huquqiy, ilmiy manbalarni kompleks tadqiq etish va statistik ma'lumotlar tahlili kabi usullardan foydalanilgan. Maqolaning ilmiy ahamiyati uning ilmiy-nazariy xulosalari, takliflari va tavsiyalarida namoyon bo'ladi. Ushbu xulosalar norma ijodkorligi jarayonini axborot bilan ta'minlash samaradorligini oshirishga, normativ-huquqiy hujjatlarning tegishli normalarini sharhlashga, milliy qonunchilikni takomillashtirishga, davlat va huquq nazariyasi, norma ijodkorligi hamda yuridik texnika bo'yicha ta'lim berishga va mazkur sohalarini ilmiy-nazariy jihatdan boyitishga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalarining amaliy ahamiyati norma ijodkorligini axborot bilan ta'minlash faoliyatini tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlarni hamda huquqni qo'llash amaliyotini takomillashtirishda foydalanish mumkinligi bilan belgilanadi.

Kalit so'zlar: huquqiy munosabat, huquqiy vositalar, axborot, norma ijodkorligi, norma ijodkorligini raqamlashtirish, normativ-huquqiy hujjatlar, axborot aylanishi

ИНФОРМАЦИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ НОРМОТВОРЧЕСТВА: АНАЛИЗ ПРАВОВЫХ ОТНОШЕНИЙ И СРЕДСТВ

Соди́ков Акмал Шавкат угли,
доктор философии по юридическим наукам (PhD),
доцент кафедры «Теория государства и права»
Ташкентского государственного юридического университета

Аннотация. В данной статье анализируются правовые отношения и средства, связанные с информационным обеспечением национального нормотворчества. Цель исследования заключается в разработке предложений, рекомендаций и выводов, направленных на

совершенствование законодательства и правоприменительной практики Республики Узбекистан, путём изучения правовых отношений и средств нормотворчества. Предметом исследования являются нормативно-правовые акты, правоприменительная практика, научно-теоретические подходы и правовые категории, связанные с нормотворчеством в Республике Узбекистан. В исследовании использованы исторический, системно-структурный, логический, индуктивный, дедуктивный, сравнительно-правовой методы, а также комплексное изучение научных источников и анализ статистических данных. Научная значимость статьи проявляется в её научно-теоретических выводах, предложениях и рекомендациях. Эти выводы способствуют повышению эффективности информационного обеспечения процесса нормотворчества, толкованию соответствующих норм нормативно-правовых актов, совершенствованию национального законодательства, обучению теории государства и права, нормотворчеству и юридической технике, а также обогащению этих областей с научно-теоретической точки зрения. Практическая значимость результатов исследования определяется возможностью их использования для совершенствования нормативно-правовых документов, регулирующих деятельность по информационному обеспечению нормотворчества, а также правоприменительной практики.

Ключевые слова: правовые отношения, правовые средства, информация, нормотворчество, цифровизация нормотворчества, нормативно-правовые акты, информационный обмен

INFORMATIONAL SUPPORT FOR RULEMAKING: ANALYSIS OF LEGAL RELATIONS AND MEANS

Sodikov Akmal Shavkat ugli,

Associate Professor of the Department of
Theory of State and Law,
Tashkent State University of Law,
Doctor of Philosophy (PhD) in Law

Abstract. This article analyzes the issues of legal relations and means related to providing information to national rulemaking. The aim of the research is to develop relevant proposals, recommendations, and conclusions on improving the legislation and law enforcement practice of the Republic of Uzbekistan in this regard by studying the legal relations and means of rulemaking. The subject of the study is normative-legal documents related to rulemaking in the Republic of Uzbekistan, law enforcement practice, as well as scientific and theoretical conceptual approaches and legal categories. The research applied methods such as historical, systematic-structural, logical, induction, deduction, comparative-legal, comprehensive study of scientific sources, and analysis of statistical data. The scientific significance of the article is manifested in its scientific and theoretical conclusions, proposals, and recommendations. These conclusions serve to increase the effectiveness of information support for the rule-making process, interpret the relevant norms of regulatory legal acts, improve national legislation, provide education in the theory of state and law, rule-making, and legal technique, and enrich these areas from a scientific and theoretical point of view. The practical significance of the research results is determined by the possibility of their use in improving regulatory legal acts and law enforcement practice regulating the activities of providing information for rule-making.

Keywords: legal relation, legal means, information, rulemaking, digitization of rulemaking, normative legal documents, information circulation

Kirish

Norma ijodkorligi jarayonini axborot bilan ta'minlash mexanizmini tadqiq etish,

avvalo, mazkur jarayonda axborot bilan ta'minlash munosabatlari hamda muayyan vositalarni tahlil etishni taqozo etadi.

Y.V. Skurkoning fikricha, norma ijodkorligi subyektlarining vakolati xususiyatlaridan kelib chiqib, axborot bilan ta'minlashni ichki va tashqi munosabatlarga ajratish mumkin.

Bunda ichki – qonun ijodkorligi jarayonini axborot bilan ta'minlovchi maxsus subyektlar o'rtasidagi munosabatlar, tashqi – ommaviy axborot vositalari hamda jamoatchilik bilan aloqalar natijasida yuzaga keladigan munosabatlar [1].

Albatta, olimaning fikrlarini e'tirof etish mumkin, biroq masala faqat qonun ijodkorligi faoliyati bilan cheklanib qolganligi hamda axborot manbalari mezonidan kelib chiqmaganligi sababli mazkur fikrga to'liq qo'shilishga to'sqinlik qiladi. Shuningdek, ichki va tashqi munosabatlardan tashqari aralash ko'rinishdagi munosabatlarni ham inobatga olish masala mohiyatiga kompleks yondashishga yordam berar edi. Shu nuqtayi nazardan bu boradagi huquqiy munosabatlarni tahlil etish, tasniflash kategoriyalarini ishlab chiqish, axborot bilan ta'minlash vositalarining xususiyatlarini tadqiq etish talab etiladi.

Material va metodlar

Mazkur ilmiy maqolani tayyorlashda tarixiy, tizimli-tuzilmaviy, mantiqiy, induksiya, deduksiya, qiyosiy-huquqiy, ilmiy manbalarni kompleks tadqiq etish va statistik ma'lumotlar tahlil qilish kabi usullardan foydalanilgan.

Tadqiqotning obyekti O'zbekiston Respublikasi norma ijodkorligi jarayonini ilmiy axborot bilan ta'minlash borasida yuzaga keladigan huquqiy munosabatlar tizimi hisoblanadi.

Tadqiqotning predmeti O'zbekiston Respublikasida norma ijodkorligi jarayonini axborot bilan ta'minlashga oid normativ-huquqiy hujjatlar, huquqni qo'llash amaliyoti, rivojlangan xorijiy mamlakatlar qonunchiligi hamda ilmiy-nazariy konseptual yondashuvlar va huquqiy kategoriyalar hisoblanadi.

Mazkur tadqiqot ishi norma ijodkorligi jarayonini ilmiy axborot bilan ta'minlash me-

xanizmini rivojlantirish borasidagi istiqbolli yo'nalishlarni ishlab chiqishni ilgari suradi.

Tadqiqot natijalari

Norma ijodkorligi jarayonini axborot bilan ta'minlash samaradorligini oshirish, avvalo, huquqiy munosabat tarkibi hamda mazkur munosabatda qo'llanadigan vositalarni tahlil etishni talab etadi. Norma ijodkorligi jarayonini axborot bilan ta'minlash samaradorligini oshirish maqsadidan kelib chiqib, mazkur jarayondagi huquqiy munosabatlar zaruriy axborotni shakllantirish, qabul qilish, topshirish, hisobga olish, qayta ishlash, saqlash, to'plash, tizimlashtirish, yangilash, tarqatish, foydalanish yoki xavfsizligini ta'minlashni o'z ichiga olgan ichki va tashqi qayta aloqalarni qamrab oladi.

Norma ijodkorligi jarayonini proaktiv va reaktiv shaklda axborot bilan ta'minlash munosabatlarini ma'lum bir subyekt doirasida tadqiq etish, shu asosida ularning xususiyatlarini tahlil etish mazkur tadqiqot ishi qamrovini cheklab qo'yishi mumkin. Shu sababli bunday shakllarda axborot ta'minoti munosabatlarini norma ijodkorligi tizimiga to'liq tatbiq etish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Norma ijodkorligi jarayonini axborot bilan ta'minlash vositalariga to'xtalib o'tadigan bo'lsak, avvalo, axborot yetkazish shakli, albatta, yozma, og'zaki yoki elektron ko'rinishda amalga oshirilishini ta'kidlash zarur. Ammo ularni yetkazish, to'plash, tahlil etish, qayta ishlashni amalga oshirish uchun muayyan vositalarni qo'llashni talab etadi.

Olimlarning ilmiy ishlari hamda ilg'or xorijiy tajribani kuzatish orqali norma ijodkorligini axborot bilan ta'minlashda natijalar olish uchun quyidagi vositalardan foydalaniladi: moddiy yoki jismoniy vositalar, texnik vositalar, dasturiy vositalar, kriptografik vositalar, ma'muriy (tashkiliy) vositalar.

Shu bilan birga, "O'zbekiston – 2030" strategiyasining 80-maqsadi sifatida norma ijodkorligi faoliyatining islohotlar bilan uyg'unligini ta'minlash va davlat huquqiy siyosatining institutsional asoslarini rivojlan-

tirish masalasi keltirilgan. Shuningdek, qonunchilik hujjatlarini maqbullashtirish natijasida tartibga solish yukini kamida 30 foizga qisqartirish, to'g'ridan to'g'ri amal qiladigan qonunlarni qabul qilish amaliyotini kengaytirish va ularning ulushini kamida 60 foizga yetkazish, normativ-huquqiy hujjatlar ijrosining samarali monitoringini 100 foizga yetkazish, normativ-huquqiy hujjatlar loyihalarining tartibga solish ta'sirini baholash hajmini kamida ikki baravarga oshirish, huquq tizimi raqobatbardoshligini oshirish hamda aholi va tadbirkorlik subyektlari uchun qulay, sodda va ixcham qonunchilik tizimini yaratish kabi 2030-yilgacha erishiladigan maqsadlarning samaradorlik ko'rsatkichlari belgilangan. Bu esa mavzuning dolzarbligini ta'minlaydi.

Fikrimizcha, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining taraqqiyo-ti, axborot almashinuvining tezligi va sifatini oshirish, ortiqcha tranzaksion sarf-xarajatlarni (vaqt, moddiy ta'minot va boshqa sa'y-harakatlarni) kamaytirish maqsadida moddiy yoki jismoniy ta'minot vositalaridan bosqichma-bosqich voz kechish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Tadqiqot natijalari tahlili

Axborot manbalarini yaratish va ulardan foydalanish munosabatlari yuzasidan M. Krzesajning fikri o'rinli bo'lib, uning ta'kidlashicha, norma ijodkorligida foydalani-ladigan axborot bo'yicha dastlabki muammo bu turli manbalardan olingan bir xil axborotning turli ta'sirga ega ekanligidir [2, 328-b.]. I.V. Kurtyak va A.P. Kurtyaklarning fikricha, norma ijodkorligida axborot almashinuvi "vertikal" va "gorizontal" munosabatlarni qamrab oladi [3].

Fikrimizcha, olimlarning bu boradagi fikrlari ma'muriy-huquqiy munosabatlar mezonidan kelib chiqishi axborot bilan ta'minlovchi mustaqil subyektlarni (ekspert, mutaxassis, jamoatchilik muhokamasi ishtirokchilari va boshqalar) chetlab o'tishga sabab bo'lishi mumkin.

V. Shany [4] va K.J. Strandburg [5] normativ-huquqiy hujjatlarning yuridik kuchidan kelib chiqib, birlamchi (primary legislation) va ikkilamchi (secondary legislation) qonunchilik jarayonini axborot bilan ta'minlashga ajratish mumkinligini ilgari surishadi. Bunda qonun ijodkorligi (oliy vakillik organi bo'lgan parlament tomonidan qabul qilinadigan qonunchilik hujjatlari) hamda boshqa vakolatli subyektlar tomonidan amalga oshiriladigan norma ijodkorligi faoliyati (acts of secondary legislation) [6] nazarda tutiladi.

Birlamchi norma ijodkorligi odatda qonun normalarini yaratish, ularga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish hamda bekor qilish jarayonlarini axborot bilan ta'minlashni nazarda tutadi. Ikkilamchi norma ijodkorligi esa normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilish huquqiga ega bo'lgan boshqa organlar (masalan, prezident, ijro hokimiyati, vazirliklar, davlat qo'mitalari va idoralar, mahalliy davlat hokimiyati organlari yoki mansabdor shaxslar) tomonidan amalga oshiriladigan norma ijodkorligi jarayonini axborot bilan ta'minlashni nazarda tutadi.

T. Garveyning fikricha, norma ijodkorligi jarayonini axborot bilan ta'minlash "qayta aloqa"ga asoslangan bo'lishi, normativ-huquqiy hujjat bilan keng jamoatchilikni tanishtirish va aholining fikr-mulohazalarini o'rganish lozimligini qayd etib o'tadi [7, 9-b.]. Olim tomonidan qayd etilgan "qayta aloqa" tushunchasi AQSh va Buyuk Britaniya amaliyotida prinsip sifatida samarali qo'llanib kelmogda.

Xususan, Buyuk Britaniya parlamenti palatalari (House of Commons, House of Lords) ning idoraviy normativ-huquqiy hujjatlari qabul qilingan sanadan boshlab 40 kun ichida berilgan aholining fikr-mulohazalaridan kelib chiqib, "qayta aloqaga javoban" bekor qilinishi mumkin [8, 42-b.]. AQShda esa qonunosti hujjatlari qabul qilinganidan 30 kunlik mud-dat o'tgach kuchga kirishi belgilangan.

Ushbu amaliyot "regulatory sandboxes" (qum idishlari orqali tartibga solish) deb

nomlanadi. Mazkur amaliyot “qayta aloqa” prinsipini kuzatishga imkon berib, norma ijodkorligi uchun ijtimoiy fikr, aholining munosabati, tartibga solish ta’sirini baholashga doir axborot to’plashga xizmat qiladi.

Yuqoridagi huquqshunos olimlarning tadqiqotlarini hamda ilg’or xorijiy tajribalarni tahlil etish orqali norma ijodkorligi jarayonini axborot bilan ta’minlash munosabatlari zaruriy axborotni shakllantirish, qabul qilish, topshirish, hisobga olish, qayta ishlash, saqlash, to’plash, tizimlashtirish, yangilash, tarqatish, foydalanish yoki xavfsizligini ta’minlashni o’z ichiga olgan ichki va tashqi qayta aloqalarni qamrab olishi to’g’risida xulosaga kelish mumkin.

Ichki va tashqi munosabatlarga mamlakatimiz norma ijodkorligidan misol keltiradigan bo’lsak, ichki munosabat norma ijodkorligi subyekti o’z faoliyati natijasida zaruriy axborotni to’plashi, ya’ni boshqa tashqi manbalarga murojaat etmasligi bilan tavsiflanadi. Tashqi munosabat esa O’zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 98-moddasida ko’rsatilgan qonunchilik tashabbusi huquqi subyektlari tomonidan O’zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasiga qonun loyihalari va ularga ilova qilinadigan axborot-tahliliy materiallarni kiritish, shuningdek, mutaxassislar va jamoatchilik muhokamasini o’z ichiga oladi.

Shuningdek, norma ijodkorligi jarayonini axborot bilan ta’minlash munosabatlarida ta’minlash shakllarini ilmiy-nazariy jihatdan tadqiq etish zarur.

Turkiya parlamenti Tadqiqot markazi boshlig’i E. Hurma, O’zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi huzuridagi Qonunchilik muammolari va parlament tadqiqotlari instituti bosh ilmiy xodimi J. Xudoberganov [9], TDYU ilmiy izlanuvchisi X. Botirovlar [10] tegishli axborot bilan ta’minlovchi subyektlar tomonidan jahon parlament tadqiqotlari markazlari o’z faoliyatini proaktiv va reaktiv shaklda olib borishini ta’kidlaydilar (forms of proactive and reactive information support). Bunda

proaktiv shakl tadqiqot markazi tashabbusi bilan amalga oshirilsa, reaktiv shakl tadqiqotlar parlament a’zolari yoki boshqa tashkilotlar so’rovi, topshirig’i yoki talabi asosida olib boriladi.

Bu masalada xorijiy olimlar tomonidan, xususan, E. Balmer prezident tomonidan qonun ijodkorligi jarayonini proaktiv yoki reaktiv shaklda axborot bilan ta’minlashini qonunchilik tashabbusi hamda veto huquqi asosida ko’rsatadi [11, 17-b.], L.B. Rasmussen esa proaktiv va reaktiv shakllarni vaqt birligi asosida tavsiflaydi (proaktiv – biror voqea sodir bo’lishidan avval, reaktiv – voqea sodir bo’lgandan so’ng) [12, 585-b.], A. Devis va D. Litviklar AQSh, Avstraliya, Buyuk Britaniya, Meksika, Finlandiya, Hindiston va Yangi Zelandiya mamlakatlari qonunchiligi misolida davlat tomonidan fuqarolarni proaktiv shaklda axborot bilan ta’minlash masalasini tadqiq etganlar [13, 23-b.].

Fikrimizcha, proaktiv va reaktiv shaklda axborot bilan ta’minlash munosabatlarini ma’lum bir subyekt doirasida tadqiq etish, shu asosida ularning xususiyatlarini tahlil etish mazkur tadqiqot ishi qamrovini cheklab qo’yishi mumkin. Shu sababli bunday shakllarda axborot ta’minoti munosabatlarini norma ijodkorligi tizimiga to’liq tatbiq etish maqsadga muvofiq bo’ladi.

Norma ijodkorligi jarayonini axborot bilan ta’minlash vositalariga to’xtalib o’tadigan bo’lsak, avvalo, axborot yetkazish shakli, albatta, yozma, og’zaki yoki elektron ko’rinishda amalga oshirilishini ta’kidlash zarur. Ammo ularni yetkazish, to’plash, tahlil etish, qayta ishlashni amalga oshirish uchun muayyan vositalarni qo’llashni talab etadi. Bu borada turli olimlarning o’ziga xos yondashuvlari mavjud.

O. Axmedova va X. Xasanovlar qaror qabul qilishda kriptografik vositalardan foydalanish afzalliklarini [14], A. Miriam davlat idoralari o’rtasida kriptografik axborot almashtiruvchi sifat darajasini oshirishga xizmat qilishini [15, 1057-b.], D. Richardson esa AQSh

parlamentiga davlat idoralari ma'lumotlarni asosan qog'oz (konsultatsiyalar, hisobotlar va taqdimnomalar) vositasida yetkazishini [16, 173-b.], B. Foks axborot texnologiyalarining rivojlanishi natijasida ma'lumotlarni taqqoslash imkoniyati yuzaga kelganligini [17, 90-b.], G.L. Pedrasa-Farinya va R. Uelenlar qaror qabul qilishda "tarmoq tizimlari" orqali axborot bilan ta'minlashning ahamiyatini [18, 67-b.], L. Rodrigues esa algoritmlarga asoslangan dasturiy ta'minotlar muhim bo'lib, subyektiv omillarni kamaytirishi mumkinligini [19, 1860-b.], A. Gudman esa kompyuter dasturlari yordamida ma'lumotlarni saqlash va qayta ishlash samaradorligini (computer-assisted review) oshirishga xizmat qilishini qayd etib o'tishadi [20, 23-b.].

Shuningdek, L. Tomson og'zaki nutq shaklini [21, 117-b.], Y.A. Selivanova axborot-texnologiya resurslardan norma ijodkorligi jarayonini axborot bilan ta'minlashda muhim vosita ekanligini [22, 165-b.], Sh.H. Fayziyev AQSh, Buyuk Britaniya, Fransiya, GFR va Kanada mamlakatlari kabi mamlakatimizda qonunchilik tashabbusi huquqi subyektlari tomonidan qonun loyihalari moddiy yoki jismoniy vositalar yordamida taqdim etilishini bildirib o'tishadi [23, 240-b.].

Olimlarning fikr-mulohazalarini ilg'or xorij tajribasi bilan davom ettiradigan bo'lsak, GFR Bundestagi faoliyatini zaruriy axborot bilan ta'minlash dasturiy va texnik vositalarga tayanishi normativ-huquqiy hujjatlarining elektron bazasida kuzatiladi. GFR Konstitutsiyasining 91s-moddasiga ko'ra, Federatsiya va Lander (federatsiya subyekti) o'zlarining axborot texnologiyalari tizimlari orqali ma'lumotlar almashinish uchun zarur bo'lgan standartlar va xavfsizlik talablarini belgilashga kelishib olishlari zarur [24, 140-b.].

Mazkur norma boshqa ko'plab mamlakatlarda konstitutsiyaviy xarakterda emasligi ajablanarli hisoblansa, GFRda esa axborot almashinuviga qay darajada e'tibor qaratilganligini anglash qiyin emas.

Shvetsiyada norma ijodkorligi jarayonini huquqiy axborotdan samarali foydalanish uchun zaruriy ma'lumotlar bazasi [25] yaratilgan bo'lib, mazkur ma'lumotlardan keng jamoatchilik ham foydalanish imkoniyatiga ega. Shuningdek, XVI–XVIII asrlardagi qonunchilik ma'lumotlarini [26] ham olish imkoniyati berilganligi ilmiy tadqiqotchilarga onlayn rejimda tegishli axborotni tadqiq etishga zamin yaratadi.

Bu borada olimlarning ilmiy qarashlariga e'tibor beradigan bo'lsak, T. Kerikmya, T. Xofman va A. Chochialar [27] tomonidan axborot texnologiyalari amaliyotni boshqarish, katta miqdordagi ma'lumotlar (big data), elektron kashfiyotlar, bashoratli tahlillar, boshqarish va hujjatlarni saqlashda yordam berish vositasi sifatida e'tirof etiladi.

M.B. Styuartning fikricha, elektron norma ijodkorligini ishlab chiqish tashabbusi (e-rulemaking initiatives) iqtisodiy foydasidan ko'ra, axborot olish va baholash imkonini yaratish nuqtayi nazaridan yuqori baholanishi mumkin [28].

H.T. Odilqoriyevning qayd etishicha, bu boradagi faoliyatni ratsional tashkil etishda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy qilish muhim ahamiyat kasb etadi [29, 73-b.].

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 8-avgustdagi "Norma ijodkorligi faoliyatini takomillashtirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5505-sonli Farmonining 2-bandida norma ijodkorligi faoliyatini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari sifatida norma ijodkorligi jarayonida zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish belgilangan.

Shu bilan birga, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisiga Murojaatnomasida taraqqiyotga erishish uchun raqamli bilimlar va zamonaviy axborot texnologiyalarini egallash zarur ekanligini ta'kidlab o'tishi [30] ham bu masalaga alohida e'tibor qaratishni talab etadi.

Odatda elektron hujjatlar bilan ishlash va elektron hujjat aylanishi tizimini yaratish dunyo mamlakatlarida maxsus qonun hujjatlari bilan tartibga solinadi. Jumladan, mamlakatimizda bu borada “Elektron hujjat aylanishi to‘g‘risida”gi va “Elektron raqamli imzo to‘g‘risida”gi qonunlar hamda “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi qabul qilingan.

Ammo mamlakatimizda norma ijodkorligi jarayonini axborot bilan ta‘minlash tizimini raqamlashtirish masalasi e‘tibordan biroz chetda qolmoqda.

Ko‘plab xorijiy mamlakatlarda norma ijodkorligi jarayonini axborot almashinuvi allaqachon elektronlashtirish strategiyalari qabul qilinib, amalda sinovdan o‘tib ulgurgan. Xususan, Avstriyada “E-Recht” – “Electronic Law” [31], AQShda E-Government Act [32], Avstraliyada “ParlWork” [33], Daniyada “De-bureaucratisation Programm [34]” dasturlarini misol tariqasida keltirib o‘tish mumkin.

Shuningdek, E. Shveyxoferning tadqiqotlari asosida [35] Avstriyada “Konterm” – normativ-huquqiy hujjatlar hajmi va tarkibini avtomatik ravishda tahlil etish (automatic representation of document structure and contents) tizimi ishlab chiqilgan bo‘lib, undan tegishli hujjatdagi so‘zlarni lingvistik tahlil etishda foydalanib kelinadi.

Yevropa Ittifoqi Parlamentining “E-Parliament” dasturi [36] 2019-yildanoq axborot almashinuvini to‘liq elektronlashtirishni amalga oshirdi va bu bilan boshqa mamlakatlarga namuna vazifasini o‘tab berdi.

Bu borada mamlakatimiz qonunchiligi o‘rganiladigan bo‘lsa, avvalo, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 19-maydagi “Davlat huquqiy siyosatini amalga oshirishda adliya organlari va muassasalari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-5997-son Farmonida zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo‘llagan holda innovatsion usullarni norma ijodkorligi jarayoniga joriy etish orqali normativ-huquqiy hujjatlar loyihalarini ishlab chiqish va kelishishning yago-

na elektron tizimini (<https://project.gov.uz>) yanada takomillashtirish vazifasi Adliya vazirligiga yuklatilgan.

Mazkur yagona elektron tizim O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 8-avgustdagi “Norma ijodkorligi faoliyatini takomillashtirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5505-son Farmonining ijrosi yuzasidan O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi tomonidan Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi bilan birgalikda 2019-yil 1-yanvardan boshlab internet jahon axborot tarmog‘ida pilot loyihasi sifatida “Normativ-huquqiy hujjatlar loyihalarini ishlab chiqish va kelishishning yagona elektron tizimi” sinov tariqasida ishga tushirilgan.

Yagona elektron tizimdan O‘zbekiston Respublikasi qonunlari, O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti va O‘zbekiston Respublikasi Hukumati hujjatlari loyihalarini elektron ko‘rinishda ishlab chiqish, kelishish va kiritish jarayonida yagona elektron tizimdan majburiy foydalaniladi.

Shu bilan birga, dasturiy ta‘minot vositalaridan foydalanishga Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 14-apreldagi “Mahalliy ijro etuvchi hokimiyat organlari tomonidan qabul qilinadigan qarorlarni ishlab chiqish, kelishish va ro‘yxatdan o‘tkazishning yagona elektron tizimini joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 218-son qarori misol bo‘lishi mumkin. Unga ko‘ra, bu sohada ham yagona elektron tizimni (<https://e-qaror.gov.uz>) joriy etish nazarda tutiladi. Mazkur qarorning 5-bandiga muvofiq, 2021-yil yanvar-may oylarida Qashqadaryo viloyatida “E-qaror” elektron tizimini aprobat siya qilish bo‘yicha huquqiy eksperiment o‘tkazildi. Ushbu eksperiment natijalariga asoslanib, 2021-yil 1-iyuldan boshlab “E-qaror” elektron tizimi respublikaning barcha darajadagi mahalliy ijro etuvchi hokimiyat organlarida joriy etilishi belgilandi.

Ammo milliy qonunchilikda qonun loyihalarini O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi-

ning Qonunchilik palatasiga real vaqt rejimida kiritish hamda qonunlarning xronologik tarixini kuzatish imkoniyatini taqdim etuvchi dasturiy ta'minotni yaratishga ehtiyoj mavjud.

Bunday dasturiy ta'minot vositalari na faqat norma ijodkorligi faoliyatida ma'lumot almashish, to'plash va qayta ishlash uchun, balki keng jamoatchilikni axborot olishga bo'lgan huquqlarini ta'minlashga ham xizmat qilishi mumkin. Qonunchilik hujjatlari-ning statistikasi, xronologik tarixini izchil va to'laqonli yuritish bo'yicha AQSh tajribasini milliy qonunchiligimizda e'tiborga olish maqsadga muvofiq deb bilamiz. Chunki AQShning GovTrack.us platformasi [37] orqali Kongressning qonunchilik faoliyati statistikasini hamda xronologik tarixini batafsil kuzatish mumkin hamda ilmiy tadqiqotlar olib borishda keng qamrovli, ochiq ma'lumotlar ham taqdim etiladi.

Qarorlar qabul qilish sifatini yaxshilash uchun ishlab chiqilgan elektron demokratiya rasmiy sayti (E-democracy site to improve quality of rulemaking decisions) ma'lumotlariga qaraganda elektron norma ijodkorligi tufayli 94 million dollar miqdoridagi mablag' tejashga erishilgan [38, 1-b.]. Bunday natijaga erishishning asosiy sababi sifatida onlayn hujjat tizimlarining joriy etilishi (online docket systems), qog'oz sarfini kamaytirish va boshqa ma'muriy xarajatlarni qisqartirish keltirib o'tiladi.

Shuning uchun ham AQSh Boshqarish va budget idorasi (Office of Management and Budget) boshqa davlat organlarini elektron hujjat aylanmasini rivojlantirishga qaratilgan axborot tizimi va resurslarini yaratishni rag'batlantiradi.

Buyuk Britaniyada ham norma ijodkorligi uchun zaruriy axborotlar bazasi shakllantirilgan bo'lib, u keng jamoatchilik uchun ochiqdir. Masalan, www.data.gov.uk portalida 5000 dan ortiq ma'lumotlar bazalari shakllantirilgan. 2000-yilda qabul qilingan "Axborot erkinligi to'g'risida"gi (Freedom of Information Act) qonunga mu-

vofiq davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari muntazam ravishda o'z faoliyatiga oid ma'lumotlarni keng jamoatchilik uchun e'lon qilishi lozim. Mamlakatda statistik ma'lumotlarni ham norma ijodkorlari uchun, ham jamoatchilik uchun Milliy statistika byurosi (The Office for National Statistics) [39] e'lon qilib boradi.

Darhaqiqat, bunday dasturiy ta'minot tizimlarini yaratish dastlab katta resurslarni talab etadi. Misol uchun, bu borada A. Singx dasturiy ta'minot tizimlari axborot xavfsizligiga e'tiborni kuchaytirishini ta'kidlagan bo'lsa-da [40], bizningcha, bunday tizimlar norma ijodkorligi jarayonini axborot bilan ta'minlash samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Yuqoridagilarni inobatga olgan holda, O'zbekiston Respublikasi Raqamli texnologiyalar vazirligi hamda "UZINFOCOM davlat axborot xizmatlarini yaratish va qo'llab-quvvatlash bo'yicha yagona integrator" MChJ bilan birgalikda internet jahon axborot tarmog'ida pilot loyiha sifatida qonun loyihalarini ishlab chiqish, O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasiga kiritish hamda uning tadrijiy xronologiyasini yuritish bo'yicha "E-qonun" yagona elektron tizimini ishga tushirish lozim.

Mazkur yagona elektron tizimning ustuvor vazifalari sifatida O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasiga qonun va palata qarorlari loyihalarini real vaqt rejimida onlayn kiritish imkoniyatini yaratish, qonun loyiholari va palata qarorlarining O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasiga kiritilishidan boshlab, rasmiy e'lon qilinishigacha bo'lgan tadrijiy xronologik bosqichlarni real vaqt rejimida aks ettirib borish, boshqarish, monitoring va nazorat qilish, axborot olish, foydalanish, saqlash, qayta ishlash, qonun loyihasi bo'yicha amalga oshiriladigan ishlarga sarflanadigan vaqt, sarf-xarajat va mehnat resurslarini sezilarli tejash kabilar belgilanishi lozim.

Bu borada ilmiy tadqiqotchilarning tahlillariga e'tibor qaratamiz. Jumladan, R.A. Abdusalomov axborotni qayta ishlashda "bulutli" va "tumanli" texnologiyalardan foydalanish odatdagi tizimlarning qotib qolishi, aloqani yo'qotish kabi muammolarga chek qo'yib, bir nechta shaxslar tomonidan istalgan hududda axborot ustida turli amallarni amalga oshirish imkonini yaratishini ta'kidlagan [41, 172-b.]. L.V. Magdilova esa "yangi ommaviy boshqaruv" (new public management) konsepsiyasining amalga oshirilishi axborot almashinuvini takomillashtirishga xizmat qilishini aytib o'tgan [42, 178-b.], J.S. Angeyo va P. Jexopiolar esa norma ijodkorligi jarayonida maqbul yechimni topish ishonchli axborotlardan foydalanishni talab qilishini, ma'lumotlarni izlash, ularning maqsadga muvofiqligi va ko'rib chiqilayotgan normativ-huquqiy hujjat loyihasiga mosligini aniqlash axborot tizimlarida modellashtirish va amalga oshirishni talab etishini qayd etgan [43, 55-b.].

AQShlik huquqshunos olim P. Frank bu boradagi zaruriy axborotlarni tasniflashda sun'iy intellekt algoritmlarini qo'llash lozimligini [44, 1927-b.], S.I. Nosov AQSh, XXR, Yaponiya, GFR, Koreya Respublikasi, Hindiston kabi davlatlar allaqachon sun'iy intellektdan qarorlar qabul qilishda samarali foydalanish bo'yicha huquqiy bazaga ega ekanligini ta'kidlashadi [45, 11-b.].

Zero, norma ijodkorligi jarayonida sun'iy intellekt yordamida zaruriy axborot ustida muayyan amallarni bajarishga ham maxsus vosita sifatida qarash mumkin.

Yevropa Ittifoqi mamlakatlarining norma ijodkorligi jarayonini axborot bilan ta'minlash hamda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish borasida sun'iy intellektdan foydalanish masalalari ham ilgari surilgan. Jumladan, 2019–2023-yillarga mo'ljallangan "Yevropa elektron adolat" harakatlari rejasini ("2019–2023 Action Plan of European e-Justice") [46] ishlab chiqilgan bo'lib, unda sun'iy intellektdan foydalanish bo'yicha

ma'lumotlarni o'rganish va hisobot tayyorlash masalasi tartibga solinadi.

Shuningdek, sun'iy intellektdan sud-huquq sohasida, sud qarorlarini tahlil qilishda ("artificial intelligence tool") [47, 24-b.] foydalanish rejalashtirilgan. Qayd etish joizki, sun'iy intellektdan norma ijodkorligi jarayonini axborot bilan ta'minlashda samarali foydalanish mumkin. Biroq neyron tarmoqlari (neural networks), ma'lumotlarni shakllantirish (data mining), ekspert tizimlari (expert systems)dan keng ko'lamda foydalanish imkoniyati mavjud.

"Data mining" tushunchasi axborotni qabul qilish, yozib olish va saqlash uchun texnik vositalarning takomillashtirilishi, shuningdek, dasturiy ta'minot yordamida axborot bazalarini mutaxassislar tomonidan shakllantirish jarayonlarini o'z ichiga oladi. "Data mining"dan foydalanish orqali axborot-huquqiy tizimlar (masalan, lex.uz, regulation.gov.uz va boshqalar)ning ma'lumotlar bazasini tahlil qilish, takroriy hujjatlarni topish, turli normativ-huquqiy hujjatlarda takrorlangan yoki aksincha, o'zaro kollizion normalarni aniqlash imkonini beradi. Bu, o'z navbatida, norma ijodkorligi faoliyatining samaradorligini oshiradi.

Neyron tarmoqlarga (neural networks) to'xtaladigan bo'lsak, avvalo, unutmazlik joizki, norma ijodkorligi qaror qabul qilishning murakkab jarayoni bo'lib, normativ-huquqiy hujjatni yaratishda norma ijodkoridan katta mahorat va bilimlarni talab qiladi. Shu ma'noda, "neural networks" norma ijodkorligi jarayonini zaruriy axborot bilan ta'minlashda ko'plab ekspertizalarda foydalanish mumkin. Jumladan, normativ-huquqiy hujjatlar va ularning loyihalarini korrupsiyaga qarshi ekspertizasini amalga oshirishda to'g'ridan to'g'ri foydalanish mumkin. Misol uchun, O'zbekiston Respublikasi adliya vazirining 2023-yil 30-oktabrdagi 17-maxsus son buyrug'i bilan tasdiqlangan normativ-huquqiy hujjatlar va ularning loyihalaridan korrupsiyani keltirib chiqaruvchi omil-

larni aniqlash hamda uslubiyatini tekshirish jarayonlari tegishli tartibda adliya organlari tomonidan amalga oshirilishi belgilangan. Bunda neyron tarmoqlarni qo'llash mehnat samaradorligini oshirish, ekspertiza muddatini qisqartirishga xizmat qiladi. Neyron tarmoqlardan normativ-huquqiy hujjat loyihalaridagi korrupsion omillarni aniqlashda foydalanish, axborot ta'minotini soddalashtirish imkoniyatini ham taqdim etadi.

Normativ-huquqiy hujjatlar va ularning loyihalarining korrupsiyaga qarshi ekspertizasini o'tkazish metodikasi bo'yicha huquqni qo'llovchi subyektlarga asossiz ravishda ko'rib chiqishning keng doirasini yoki umumiy qoidalardan chiquvchi istisnolarni asossiz qo'llash imkoniyatini belgilovchi korrupsiyaviy omillar soni 29 tadir. Ularni aniqlash adliya organi xodimidan katta tajriba, bilim va mahoratni talab etadi. Agar qayd etilgan sun'iy intellekt dasturiy ta'minotlaridan foydalanish yo'lga qo'yilsa, bu xodimlarning mehnat faoliyati unumdorligini oshirishga, normativ-huquqiy hujjatlarning sifatini yaxshilashga xizmat qiladi.

Nyu-York universiteti olimlari S. Undavia, A. Meyers, J.E. Orteglar tomonidan 2018-yilda amalga oshirilgan tajriba shuni ko'rsatganki, neyron tarmoqlar bilan ishlovchi Oliy Sud hujjatlarining tasnifi (Supreme Court Classifier) tizimi 15 kategoriyadagi hujjatlarni tegishliligi bo'yicha tasniflashda 72,4 % aniqlik ko'rsatgan [48, 522-b.].

Shunday qilib, norma ijodkorligini axborot bilan ta'minlash munosabatlari ichki va tashqi "qayta aloqa" tizimlariga asoslanib, samarali qaror qabul qilishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, norma ijodkorligini axborot bilan ta'minlashda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari hamda sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish katta resurslarni talab etadi, ammo mehnat samaradorligini oshirishga, ortiqcha xarajatlarni tejashga, axborot almashinuvining tezkorligi hamda sifatiga sezilarli darajada ijobiy ta'sir etadi.

Xulosalar

Milliy norma ijodkorligini axborot bilan ta'minlash munosabatlari hamda vositalarini tahlil etish orqali bir qancha xulosalar berildi hamda taklif va tavsiyalar ishlab chiqildi.

Norma ijodkorligini axborot bilan ta'minlash munosabatlari ishtirokchilari (subyektlari) turidan kelib chiqib: ichki, tashqi va aralash; axborot bilan ta'minlash tashabbusi mezoniga ko'ra: faol, sust va aralash kabi turlarga tasniflash mumkin.

Norma ijodkorligi faoliyatini zaruriy axborot ma'lumotlari hamda materiallari bilan ta'minlashda sun'iy intellekt vositalarini ("artificial intelligence tool") qo'llashning qulayliklari asoslab berildi. Qayd etish joizki, sun'iy intellektidan norma ijodkorligi jarayonini axborot bilan ta'minlashda samarali foydalanish keng tushuncha bo'lib, sun'iy intellektning ayrim turlaridagina axborot ta'minotida samarali foydalanish mumkin deb hisoblaymiz. Jumladan, neyron tarmoqlar (neural networks), ma'lumotlarni shakllantirish (data mining), ekspert tizimlaridan (expert systems) keng ko'lamda foydalanish imkoniyati asoslanadi.

Olimlarning ilmiy ishlari hamda ilg'or xorijiy tajribani kuzatish orqali norma ijodkorligini axborot bilan ta'minlashda quyidagi vositalardan foydalanish to'g'risidagi quyidagi natijalar olindi:

1) moddiy yoki jismoniy vositalar – ma'lum harakatlar natijasida vujudga keladigan yozishmalar, ilova hujjatlari, axborot-tahliliy materiallar va boshqa muayyan moddiy shaklga ega bo'lgan jismoniy manbalar orqali axborot almashish chora-tadbirlari;

2) texnik vositalar – axborot bilan ta'minlashda moddiy ko'rinishdagi texnik, aloqa, axborot-kommunikatsiya vositalari orqali axborot almashish chora-tadbirlari;

3) dasturiy vositalar – moddiy ko'rinishga ega bo'lmagan, maxsus algoritmlar asosida ishlovchi, avtomatlashtirilgan axborot tizimlari va boshqa dasturiy ta'minot vositalari orqali axborot almashish chora-tadbirlari;

4) kriptografik vositalar – maxfiy yoki maxsus ma'lumotlarni yaratish, o'zgartirish kiritish, bekor qilish, uzatish, qayta ishlash mumkin bo'lgan, alohida himoya qilish maqsadida foydalaniladigan axborot almashish chora-tadbirlari;

5) ma'muriy (tashkiliy) vositalar – tegishli axborotni olish, yaratish, qayta ishlash, saqlash, uzatish va boshqa amallarni bajarish vakolatli subyektlarning tarkibiy tuzilmalari, bo'ysunuvdagi tashkilotlarning tegishli tartib-taomillar doirasidagi harakatlari asosida axborot almashish chora-tadbirlari.

Qonun ijodkorligini axborot bilan ta'minlash bo'yicha internet jahon axborot tarmog'ida pilot loyiha sifatida qonun loyihalarini ishlab chiqish, O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasiga kiritish hamda uning tadrijiy xronologiyasini

yuritish bo'yicha "E-qonun" yagona elektron tizimini ishga tushirish zarur.

Mazkur yagona elektron tizimning ustuvor vazifalari sifatida O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasiga qonun va palata qarorlari loyihalarini real vaqt rejimida onlayn kiritish imkoniyatini yaratish, qonun loyihalari va palata qarorlarining O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasiga kiritilishidan boshlab, rasmiy e'lon qilinishigacha bo'lgan tadrijiy xronologik bosqichlarni real vaqt rejimida aks ettirib borish, boshqarish, monitoring va nazorat qilish, axborot olish, foydalanish, saqlash, qayta ishlash, qonun loyihasi bo'yicha amalga oshiriladigan ishlarga sarflanadigan vaqt, sarf-xarajat va mehnat resurslarini sezilarli tejash kabilar belgilanishi lozim.

REFERENCES

1. Skurko Ye.V. Informatsionno-pravovoye obespecheniye zakonodatel'noy deyatel'nosti v Rossiyskoy Federatsii [Information and legal support for legislative activity in the Russian Federation]. Moscow, RGB, 2003, pp. 35–36.
2. Krzesaj M. Information quality problems on websites. Silesian University of Technology, 2019, vol. 136, pp. 323–337.
3. Kurtyak I.V., Kurtyak A.P. Normotvorcheskiye otnosheniya v sisteme administrativnykh pravootnosheniy [Norm-making relations in the system of administrative legal relations]. *Sociology and Law*, 2012, vol. 1 (12), pp. 91–92.
4. Shany W. Extraordinary policymaking powers of the executive branch: a new approach. *Virginia Environmental Law Journal*, 2019, vol. 37/3, pp. 207–271.
5. Strandburg K.J. Rulemaking and inscrutable automated decision tools. *Columbia Law Review*, 2019, vol. 119/7, pp. 1851–1886.
6. Mortenson J.D. Article II Vests the executive power, not the royal prerogative. *Columbia Law Review*, 2019, vol. 119/5, pp. 1169–1272.
7. Garvey T. A brief overview of rulemaking and judicial review. *Congressional Research Service*, 2017, vol. 7-5700, pp. 1–17.
8. The legislative process: the delegation of powers. Select committee on the constitution 16th report of session 2017-2019. The Authority of the House of Lords Publ., 2019, pp. 1–42.
9. Hurma E., Xudoberganov J. Turkiya Buyuk Millat Majlisi tadqiqot bo'limining asosiy yo'nalishlari [Main areas of research of the Turkish Grand National Assembly.]. Tashkent, KMPTI Publ., 2021, pp. 14–18.
10. Botirov X. Parlament tadqiqot xizmatlari faoliyatini takomillashtirish: xalqaro amaliyot tahlili [Improving the activities of parliamentary research services: an analysis of international practice]. Tashkent, KMPTI Publ., 2021, pp. 47–52.

11. Bulmer E. Presidential legislative powers. Stockholm, International IDEA Publ., 2017, vol. 2, pp. 1–41.
12. Rasmussen L.B. From reactive to proactive approach of interactive leadership. in *The Ambivalent Character of Participation: New Tendencies in Worker Participation in Europe*, 2010, vol. 20/1, pp. 585–612.
13. Davies A., Lithwick D. Government 2.0 and Access to Information: 2. Recent Developments in Proactive Disclosure and Open Data in the United States and Other Countries. Ottawa, Canada. Library of Parliament, 2010, pp. 1–23.
14. Xasanov X., Axmedova O. Axborot xavfsizligi uchun kriptografik vositalar [Cryptographic tools for information security]. Tashkent, DBA, *Society and Management*, 2015, vol. 2, pp. 45–51.
15. Miriam A. Blockchain technology for environmental compliance: towards a 'choral' approach. *Environmental Law*, 2020, vol. 50/4, pp. 1055–1103.
16. Richardson D. Congressional control of agency expertise. *Virginia Law Review*, 2019, vol. 105/1, pp. 173–261.
17. Fox B. Closing the information gap: informing better medical decisionmaking through the use of post-market safety and comparative effectiveness information. *Food and Drug Law Journal*, 2012, vol. 67/1, pp. 83–101.
18. Pedraza-Fariña L.G., Whalen R. A network theory of patentability. *The University of Chicago Law Review*, 2020, vol. 87/1, pp. 63–144.
19. Rodriguez L. All data is not credit data: closing the gap between the fair housing act and algorithmic decisionmaking in the lending industry. *Columbia Law Review*, 2020, vol. 120/7, pp. 1843–1884.
20. Goodman A. Predictive coding: a better way to deal with electronically stored information. *Litigation*, 2016, vol. 43/1, pp. 23–27.
21. Thompson L. Making British law. Committees in action. University of Surrey, UK, Palgrave Macmillan, 2015, p. 161.
22. Selivanova Ye.A. Informatsionnoye obespecheniye deyatel'nosti Gosudarstvennoy Dumy Federal'nogo Sobraniya Rossiyskoy Federatsii: opyt, problemy, perspektivy [Information support for the activities of the State Duma of the Federal Assembly of the Russian Federation: experience, problems, prospects]. Moscow, 2008, p. 229.
23. Fayziev Sh.H. Qonun ijodkorligi jarayonini takomillashtirish: milliy va xorijiy tajriba [Improving the lawmaking process: national and foreign experience]. Tashkent, Adolat Publ., 2020, p. 240.
24. Tomuschat C., David P., Donald P., Raymond K. The basic Law of Federal Republic of German. Berlin: Language Service of the German Bundestag, 2019, p. 140.
25. The official web page of Sweden Riksdag. Available at: <http://data.riksdagen.se/data/dokument/>
26. Riedl J. Uncovering legislative pace in Germany: A methodical and computational application to answer temporal questions of law-making. *Government Information Quarterly*, 2019, vol. 36, pp. 1–12.
27. Kerikmäe T., Hoffmann T., Chochia A. Legal technology for law firms: Determining roadmaps for Legal Technology for Innovation. *Croatian International Relations Review*, 2018, vol. 24 (81), pp. 91–112.
28. Stuart M.B. Evaluating e-rulemaking: public participation and political institutions. *Duke Law Journal*, 2006, vol. 55, pp. 893–941.
29. Odilqoriev X.T. O'zbekiston davlati va jamiyatining innovatsion rivojlanishining huquqiy jihatlarlari [Legal aspects of the innovative development of the state and society of Uzbekistan]. Tashkent, Innovative Development Publ., 2019, p. 73.
30. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi [Address of the President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev to the Oliy Majlis]. Available at: <https://president.uz/uz/lists/view/3324>

31. The official webpage of the Austrian system E-Recht. Available at: www.ris.bka.gv.at
32. Public law. Available at: <https://www.congress.gov/107/plaws/publ347/PLAW-107publ347.pdf>
33. The official platform of the Australian Parliament. Available at: <https://parlwork.aph.gov.au>
34. Better Regulation in Denmark. Better regulation in Europe: an assessment of regulatory capacity in 15 member states of the European Union. Paris. OECD, 2009, p. 33. Available at: <https://www.oecd.org/denmark/43325733.pdf>
35. Schweighofer E. Legal expert system KONTERM – automatic representation of document structure and contents. *DEXA*, 1993, vol. 720, pp. 486–497.
36. EU official webpage. Available at: <https://europa.eu/digitec/news/eparliament-project>
37. Find your representative and senators. Available at: <https://www.govtrack.us>
38. E-democracy site to improve quality of rulemaking decisions. U.S. Newswire Publ., 2003, p. 1.
39. The Office for National Statistics. Available at: <https://www.ons.gov.uk>
40. Singh A. Data protection: India in the information age. *Journal of the Indian Law Institute*, 2017, vol. 59/1, pp. 78–101.
41. Abdusalomov R.A. Problemy sovershenstvovaniya natsional'nogo oblachnogo zakonodatel'stva [Problems of improving national cloud legislation]. *Law and Right*, 2019, vol. 10, pp. 169–172.
42. Magdilova L.V. Pravovyye osnovy informatsionnogo vzaimodeystviya organov gosudarstvennoy vlasti i grazhdan pri okazanii publichnykh uslug [Legal basis for information interaction between government bodies and citizens in the provision of public services]. *Law and Right*, 2019, vol. 10, pp. 177–179.
43. Angeyo J.S., Jehopio P. An artificial neural network model for regulating legislative drafting practices in Uganda. pp. 51–67.
44. Frank P. Data-informed duties in AI development. *Columbia Law Review*, 2019, vol. 11/7, pp. 1927–1940.
45. Nosov S.I. Pravo i informatizatsiya [Law and informatization]. *Lawyer Publ.*, 2019, vol. 4, pp. 6–13.
46. Official webpage of the EU Legislative Database. Available at: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019XG0313\(02\)&rid=6](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019XG0313(02)&rid=6)
47. Action Plan European e-Justice 2019-2023. *Official Journal of the European Union*, 2019, vol. 96/9, pp. 1–24.
48. Undavia S., Meyers A., Orteg J.E. A comparative study of classifying legal documents with neural networks. Proceedings of the federated conference on computer science and information systems. *ACSIS*, 2018, vol. 15, pp. 515–522.

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2025-YIL 1-SON

VOLUME 5 / ISSUE 1 / 2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.1.